

BAŞKURT FOLKLORUNDA HAYVANLARA TAPINMA

M. MUHTAR SAGİTOV *

Eski bâtil inançlarla, totemimsi ve ananevî tasavvurlarla ilgili olan hayvanlar ve kuşlar Başkurt folklorunun efsânelerinde, destanlarında, masallarında, menkıbelerinde, türkülerinde ve başka cinslerinde çok mühim bir yer tutarlar. Bunlar arasında bilhassa çok sevilen ve geniş bir şekilde işlenmiş olan savaş atı, insan diline, efsânevî vasfa ve şekil değiştirme kaabiliyetine sahiptir.

Mûcizevî atlar hakkında, eski zamanlardan sürüp gelen ve Başkurtlar arasında hayvanları mukaddes saymanın yansıması olarak beliren ilk atların ortaya çıkışı hakkında birçok Başkurt destanı vardır. Bunlar “Ak buzat”, “Akhak Kola” (Aksak Kula), “Kara Yurga” (Kara Yorga), v.b. Diğer Türk-Moğol halklarının folklorunda böyle bir konu paralelliği yoktur. Kanatlı atlar olan Tulparların şekil ve tipleri türkülerde, masalarda ve menkıbelerde bile vardır.

922’de Başkurtları ziyaret eden Arap seyyahı ve bilgini İbn Fadlan, Başkurtların oniki tanrıya tapındıklarını, bunlardan birinin at olduğunu ehemmiyetle belirtir¹. Ata tapınmanın izleri, Başkurt kahramanlık destanı Ural-Batır’da zamanımıza kadar sürüp gelmektedir. Bu destanda masalımsı, kanatlı atlar Akbuzat ve Sarat, tanrılara has gökte yaşayanlar derecesinde idiler. Akbuzat, Humay’ın atıdır. Humay, gök imparatoru Samrav’ın, karısı Koyaş’dan (güneş’den) doğmuş olan kızıdır. Sarat, Samrav’ın Ay’dan doğmuş olan kızı Ayhulu’ya aittir. Ural-Batır ve Akbuzat rivâyetlerinde dev at Akbuzat, kahramanların koruyucusu ve yeryüzündeki atların neslini devam ettiren aygır rolünde belirir. İlâhî at Akbuzat kendi batırının (yâni sahibi olan kahramanın) ölümünden sonra gökten iner ve bütün semâvî atları beraberinde Ural’a getirir. O zaman Başkurtlar da onları orada ehlileştirirler. “Ural-Batır”da yansıyan rivâyete göre Büyükayı’nın en dıştaki iki yıldızı semâvî atlar olup, isimleri Buzat ve Sarat’tır. Bunlar altın bir zincirle demir bir kazığa bağlıdır ve Küçükayı’nın yıldızları olan “Yedi Kurt” tarafından takip edilirler. Şafak sökmesiyle tâkip sona erer.

* Bu makale, Almancadan Türkçeye Nuri Yüce tarafından tercüme edilmiştir.

¹ Puteşestviye İbn Fadlana na Volgu. Pervod i kommentarii, pod redaktsiyey akademika İ. Yu. Kraçkovskogo. İzd-vo ANSSSR. M.-L. 1939. s.: 66.

Başkurtlar arasında, atların insanlara gölaltı dünyasından nasıl geldiklerini anlatan sözlü rivâyetler de vardır. “Ak buzat”, “Sayatulyak ve Hıvıhılı”, “Akhak Kola” destanlarında, menkıbelerde, rivâyetlerde atların Şulgen, Asılıkul, Aksirat, Mavışlı v.b. göllerin dibinden yukarı çıktıklarını anlatan epizotlar vardır. Bu göllerin hepsi, Özerk Başkurt SS Cumhuriyeti topraklarında bulunuyorlar. Rivâyete göre Başkurt atlarının en iyi cinsi gölaltı dünyasından gelmiş olan atların neslinden ürerler.

Göl veya deniz dibinde yaşayan atların kaynağının motifi bir çok Türk-Moğol halklarının folklorunda yaygındır. Meselâ V.A. Gordlevski'nin “Aus der osmanischen Dämonologie” adlı araştırmasında bir Türkçe rivâyet ve bununla ilgili olarak, ara sıra kıyıda otlayan su aygırları hakkında anlatılan söylentiler ele alınıyor².

Eski inanışlarda at, herhalde en eski bir ata totem rolünü oynuyordu. Bu rivâyetin izleri masallarda da bulunuyor. Masallarda kahraman, bazan bir at tarafından doğurulur. Meselâ “Buzansı Batır” masalının kahramanı (AT 513 A) boz bir at tarafından doğurulur³.

Başkurt folklorunda at kritik durumlarda kutsal bir ağaç güvdesi, kahramanı ulaşılamayacak yüksekliğe kaldıran bir kavak ağacı görünüşüne bürünür, ve böylece onu düşmandan, kovalayandan koruyup kurtarır.

Rivâyet ve menkıbelerde atın, saygıyla yapılan defin merâsimlerinden anlamlı sahneler vardır. Meselâ “Kuzıkurpes ve Mayanhılı” masalının Bel-yayev rivâyetinde, Batır Kuzıkurpes vahşî kartallar tarafından işkence edilmiş olan atı Yulduz Yulavçı'yi bütün tehzizatı ile birlikte gömer ve onun şerefine bir höyük yaptırır⁴. “Kusyak-Biy” masalının bir rivâyetinde Kıpçakların Batırı Babsak'ın defin merâsimi hakkında dikkate değer bir haber vardır: Kıpçaklar ölmüş Batırı bütün tehzizatıyla kendisine ait olan savaş atı Karakir üzerine oturturlar ve onu efendisiyle birlikte toprağa gömerler⁵.

At ile veya onun bir kısmı ile birlikte gömülme hakkında pek çok arkeolojik ve etnografik malzeme vardır.

Başkurtların tasavvurlarına göre atlar, kötü ruhların büyülerinden etkilenmezler. Bir atın gözü, hiç bir insanın gözünün görmediğini görür. Bundan dolayı at, ev içinde yerleştiği sanılan kötü ruhları kovmak için evin içine getirilirdi. Bu rivâyetin arta kalan bir izi halk tabâbetinin reçetelerinde bulunuyor : Saralı hastaları tedâvî etmek için, Başkurt süvarileri atla birdenbire görünerek, hastanın üzerine dört nala at sürerlerdi. (Böylece kötü ruh, hasta vücuttan kovulurdu). Hasta kimse, taze bir at derisi içine sarılıp sarmala-

² V.A. Gordlevskiy: Soçineniya. Tom 3. M. 1962. s.: 321-322.

³ Başkört ھاlık icadı. Ekietter. Ösênsê kitap. No 19. Öfê 1978.

⁴ Başkiriya v russoy literature. Tom I. Sostavitel' M.G. Raşimkulov. Ufa 1961. s. 400.

⁵ Başkört ھاlık icadı. Epos. İkensê kitap. Tözêüsêhé Møhter Segitov. Öfê 1973. 358-sêb.

nırdı. At kafatasının, efendisini ve onun malını kötü gözden, bilhassa kötülüklerden koruyacağına inanılırdı. Eskiden (yalnız Başkurlarda değil, aynı zamanda bir çok Türk, Moğol, Slav halkları arasında) at kafatasını arı kovanları üzerine, avluya, bahçe çitlerine, kapı üstüne koruyucu olarak asmak âdeti yaygın idi, Başkurların halk inancına göre, at teriyle iyice ıslatılmış kamçının darbesi, zehirli yılanlar için öldürücüdür. Gemlerin, yularların sihirli kuvveti olduğuna inanılırdı. Bunlar yolculuk sırasında uyurken yatağın çevresine dolandırılırsa, insanı uykuda kötülüklerden korurlardı. Herhangi bir atdan düşen nal uğur getirsin diye avlu kapısı üzerine çakılırdı.

Başkurların yurdunda taştan yapılmış çok eski at heykelleri ve kayalar üzerinde at resimleri bulunmuştur. Belorezk bölgesinde Taş Kolon ("Taş tay") veya Yay Taşı ("Yaz taşı") denilen taştan bir tay heykeli bulunmaktadır. Taş Kolon önceleri kutsal bir taş sayılırdı ve İnzere-Katay, Tamyar, Kumırık boylarından olan Başkurların ibâdet yeri olarak kullanılırdı. Bununla yağmur yağdırıldığına veya yağın yağmurun durdurulduğuna inanılırdı. Bu taştan heykele bir kurban sunmak âdet idi. Başkurt Cumhuriyetinin Bursyansk bölgesindeki Şulgan mağarasında en eski at resimleri bulundu. Mahallî menkıbelere göre bu mağara, devler (Deyev) ve ejderhalar (Aşdaha) tarafından, semâvî at Akbuzat'ı gizlemek için oyulmuştur.

Başkurt folklorunda en sevilen şekil ve tiplerden biri kanatlı at Tulpar'dır. Başkurların tasavvurlarına göre Tulpar'ın kanatlarını hiç kimse göremez. Tulpar kanatlarını, yalnız karanlıkta, büyük engelleri ve mesafeleri aşarken açar. Havaya yükselmeden önce, Tulpar kahramanına onun gözlerini kapamak için gider. Eğer bir kimse Tulpar'ın kanatlarını görür ve onu kötü bakışla sihirlerse, artık Tulpar kaybolmuştur. Bundan dolayı, hurâfeye inanan Başkurlar geceleyin sürüye yaklaşırken, Tulpar'ın kanatlarını gizleyebilmesi için, sesleri ile veya başka bir yolla, sürüye yaklaştıklarını bildirirlerdi. Böyle yapan Başkurlar, bizzat sürüdeki atların, efsânevî atı, tehlike karşısında uyardığını sanırlardı.

Destan ve masallarda kahraman, eğer atını uzun süre terkedecekse, kuyruktan veya yeleden üç kıl çeker. Bunu ona bizzat atın kendisi tavsiye eder. Tulparı çağırma için, kahraman, kılı yakar. Kılı yakmak suretiyle atın çağırılışı Türk-Moğol halklarının folklorunda çok yaygın olan bir motiftir. Bu motif bilhassa insanın, (hatta hayvanın) ve onun kollarının teşhisi hakkındaki eski tasavvurla, yani bütününe yerine onun bir parçasının geçirilebilirliği prensibi ile ilgilidir. Bu bakımdan eski Türklere zengin kimselerin mezarlarına, hanımlarının veya cariyelerinin⁶ başından kestikleri saç koyma gelenekleri çok önemlidir. İşte bu gelenek halk destanında yansımıştır.

En eski baba totem ve koruyucu olarak ata tapınma çok eski zamanlarda oluşmuştur. Bu tapınmanın, Türk-Moğol halklarının destan konuları gibi,

⁶ S.İ. Rudenko. Kul'tura ħunnov i noinulinskiye kurganı. M.-L. 1962. s.: 90-91.

göçebe ortamında yayılmış olduğunu Orta Asya, Güney Sibirya, Kazakistan ve Ön Urallarda bulunan arkeolojik malzemeler kanıtlamaktadır.

Bilindiği gibi atların, ineklerin ve geyiklerin insanlar tarafından ehlileştirilmesi ve üretilmesi, asalet düzeninden sosyal sınıf düzenine geçmeye yardım ettiği ve insanlığa maddî refahın sağlam bir kaynağını verdiği için medeniyet tarihinde büyük önem taşır. Hayvan yetiştirmek insanların, bilhassa göçebelerin hayatında, yâni Başkurtlar arasında, bir bakıma, hayvanları kutsallaştırmaya, onları şüirleştirmeye sebep olmuştur. Başkurt destanında öküz, inek, geyik ve benzeri kutsal hayvanlara tapınmanın izleri bulunmaktadır. “Ural-Batır” destanında baş kahraman Ural, döğüşte, kötü hükümdar Katila'nın güçlü öküzünü yener. Bundan dolayı öküz ve onun soyu-sopu insanın isteğine boyun eğer.

Kutsal ineğe tapınmayı bilhassa “Kongur-Buğa” rivâyetinde açıkça izlemek mümkündür. Bu rivâyet tamamen, Başkurtlar tarafından tapınılan koyu kahverengi ineğin şairane tasvirine tahsis edilmiştir. Geyiğe tapınma özellikle Kuzey Başkurtlarının folklorunda muhafaza edilmiştir. Büyük Başkurt boyu Gayna'larda kutsal hayvan geyiktir. Gayna boyu Başkurtları arasındaki sözlü rivâyetlere göre geyik, karanlık ve soğukta el yordamıyla yürüyen insanlar için güneşi zabtetmiş, onlara yeni bir yurt bulmakta yardım etmiştir⁷.

Sözlü rivâyetlerde çoğu kez geyik, avcıları, uzun süre beklenen çocuğun doğumundan daha o yokken, haberdar eder. Masallarda geyik umumiyetle çocukların ve öksüzlerin koruyucusu olarak ortaya çıkar.

Başkurtlar arasında saygı duyulan hayvanlar ayı ile kurt idi. Bu hayvanların şekil ve tipleri Başkurt folklorunda çok popülerdir. Kutsal ayı ve kutsal kurt hakkında pek çok “ethnogenetik” ve “ethnolojik” rivâyet ve menkıbeler vardır. Bir çok Başkurt boyları, ayıya kendi totem ataları olarak saygı duyarlardı. Kendi soylarını ayı ile birleştiren boy tasnifleri vardı. Bazı boy tasniflerinde Ayu (‘Ayı’) diye ad verme, daha sonraki zamanlarda, elbette lakap olarak, muhafaza edilmiştir.

A. N. Kireyev'in verdiği bilgilere göre Perm ve Sverdlovsk bölgelerindeki Başkurtlar, hâlâ yakın zamana, kadar, avdan önce veya sonra dinî Ayutuy (‘Ayı Toyu, Ayı Bayramı’) şenliği düzenlerlerdi⁸. Bu tür ayı şenlikleri Sibirya ve Uzak Doğu halkları arasında çok yaygındı.

Başkurtlar ayıya totem ata olarak saygı duyarlar, onu avlarlar, onun kuvveti ve en iyi özellikleri kendilerine geçsin diye etini yerlerdi.

⁷ Başkurt İlgendaları. Tözëüselerë M.H. Minhacëdinov, Kirey Mergen. Öfë 1969. 55-56-sı b.

⁸ A.N. Kireyev: Kult' medvedya v drevniñ verovaniyañ i otrajeniye yego v folklore başkirskego naroda. –“Fol'klor narodov RSFSR.” Ufa 1979. s.: 133-137.

Eskiden Başkurtlar, ayının kullarını, tırnaklarını, dişlerini muska ve koruyucu olarak kullanırlardı. Kötü ruhları ürkütüp kovmak, için, ayının kafatası çit kazıklarının ucuna asılırdı.

Başkurt masallarında, “ethnogenetik” rivâyet ve menkîbelerde kurdun şekil ve tipi mühim bir yer tutar. Bunlarda kurt, her şeyden önce, Başkurtların koruyucusu ve en eski ataları olarak ortaya çıkar. Başkurtlarda kurda tapınma her yerde yaygındır. Kurda tapınma bilhassa Güney-Doğu Başkurtlarında, menkîbeye göre eskiden Sır-Derya'nın aşağısında ve Kuzey Priaralye'de yaşamış olan Usergan, Bursyan, Tangaur boyları arasında çok muhafaza edilmiştir. Menkîbe şöyledir: Başkurtlar göçüp yerleşme esnasında, bozkırda yollarını kaybetmişler, orada kurt onlara yardım etmiş, Başkurtlara kılavuzluk ederek onları çölden çıkarıp kurtarmış. Kurt sâyesinde Başkurtlar yeni ve verimli bir yurt, yâni Ural'ı bulmuşlar. Menkîbenin bir başka rivâyetinde eski Başkurtların bayrağında kurt başı resmi olduğu anlatılır. Halk “Başkort” kavim adının doğuşunu bu vakıa ile birleştirir⁹. Başkurtların bir avcıyla bir dişi kurdun evliliğinden türediklerini anlatan başka efsâneler de vardır.

Başkurtların etnik mevcudiyetlerinde soylar ve akrabalıklar B u r e (“Kurt”) adı altında muhafaza edilmiştir. Bir çok bâtil inançlar ve sihirli âdetler hep kurtperestlikle ilgilidir. Halk inancına göre evin eşiğinin önüne gömülmüş, veya kapı üzerine asılmış olan kurt kafatası, evi ve onun içinde oturan sâhibini, kazâ ve belâdan, hastalıklardan, büyülerden v.s.'den korur.

Bir hayvan veya bir eşya kaybolduğu zaman, kurdun kurumuş kırırişini yakma âdeti de enteresandır. Bu durumda büyücü, köyde falan günde kayıp nesne münasebetiyle kurdun kırırişinin yakılacağını îlan ederdi. Bu yortu esnasında hırsız bir sinir büzülmesine (krampfa) yakalanır ve hayatı boyunca eğri - büğrü kalırdı. Böyle bir tehlike, hırsızın, çalınmış eşyayı gizlice geri getirmesine sebep olurdu. Telkin ve korkutmanın tehlikesi böylesine büyük idi.

Bâtil inançlardaki tasavvurlara göre, dişler, pençe ve tırnaklar, ayaklar insanı ve onun evini kötüden, büyüden ve hastalıklardan korurdu. Kurdun safrası halk tabâbetinde kullanılırdı.

Folklorda Başkurtların kutsal kuşlar panteonundan en çok sevilen şekil ve tipleri efsânevî kuş Samrav ve Humay'dır. Başkurt folklorunda umûmiyetle üç ülke tasvir edilir : Semâvî, yeryüzü, yeraltı veya denizaltı (ülkeleri). Efsânelerde ve eski rivâyetlerde Samrav, göğün baş - tanrısı veya hükümdarı olarak tasvir edilir. O, hısım ve akrabalarıyla gökte yaşar. Koyaş (“Güneş”) ve Ay, Samrav'ın hanımlarıdır. Hükümdar - tanrının iki kızı vardır : Koyaş Hanımdan olan Humay, ve Ay Hanımdan olan Ayhılı. Bütün

⁹ F.F. İlimbetov: Kul't volka u başkir.-“Arheologiya i etnografiya Başkirii”. Ufa 1971. s. 224.

kuşlar ve semâvî kanatlı atlar Hükümdar - tanrının tebeasıdır. Yeryüzünde alelâde insanlar yaşarlar; yeraltı ülkesinde düşman ruhlar ve canavarlar otururlar. Dikkati çeken bir husus da şudur : Gökte oturanlar insanların kaderine kayıtsız değildirler. Onlar insanların hayatına karışırlar, insanlar için iyilik ve saadet yaratırlar. Samrav, efsânelerde ve “Ural - Batır”, “Ak-buzat” rivâyetlerinde insanların koruyucusu olarak ortaya çıkar. Kahramana ve insanlara hayatlarını daha iyi şekillendirmek hususunda, doğrudan doğruya veya dolayısıyla yardım eder. Semâvî tanrılar ve tanrılıklar bile bâzan yeryüzündeki Batır’ın yardımına muhtaç olurlar. Ural Batır, Samrav’ın ülkesini devlerden (Deyev) ve ejderhalardan (Aşdaha) korur, onun kızını düşmanlardan kurtarır. Samrav, bâzan göğün bir başka tanrısını, yâni Türk - Moğol mitolojisinde çok tanınmış olan Tengri’yi hatırlatır. Bunların yaratıcı fonksiyonları hemen hemen aynıdır. Belki de farklı zamanlarda şekillenip oluşan semâvî tanrılar birbirlerinden görevleri devalmışlardır. Başkurt folklorunun en sevilen şekil ve tiplerinden bir başkası efsânevî kuş Humay veya Samrav’ın kızı Humaykoş’dur. Efsâne ve rivâyetlerde Humay, Başkurtların en eski atası ve koruyucusu olarak tasvir edilir. O, yeryüzündeki Batır Ural ile evlenir ve bir oğlan çocuk doğurur. Bu çocuk, yedi büyük Başkurt boyunun en eski atasıdır. İnsanların, hayvanların ve kuşların Ural dağlarında yerleşmesinde Humay’ın etkili payı vardır.

Eski Türklerin mitolojisinde Umay, dişi ve yeryüzünde tecessüm ettirilen bir tanrılıktır. O, yerli sürünün ve çocukların koruyucusu olarak tezahür eder. Ayrıca, evcil hayvanları çoğaltır, insanlara bol ürün verir. Bâzı bilgiler eski Türk tanrılığı Umay ile saadet kuşu Humay’ın genetik bakımdan İran mitolojisiyle ilgili olduğunu zannediyorlar. Başkurtlarda kuğu (Akkoş), kutsal kuş, yâni totem sayılırdı. “Ural - Batır”, “Ak-buzat” rivâyetlerinde ve dînî menkıbelerde Humay, Ural Batır’ın ölümünden sonra, ona olan sadâkatinden dolayı bir kuğu şekline dönüşür. Bütün kuğuların Humay’ın nesli olduğu, yâni Başkurtların akrabası olduğu kabul edilir.

Kuğular hiç öldürülmezdi; onların yuvalarını bozmak büyük günah idi. Fakat, eskiden Başkurtlar arasında bir kuğunun yenilip bitirildiği bir dînî ziyâfet âdeti ve zengin insanın hediyesi olarak kuğunun kurban edilişi vardı. Kuğunun kutsallaştırılması eskiden Türk halklarından Tuvalar, Altaylılar, Şorlar v.b. arasında da vardı. Bunlarda da zengin insanın hediyesi olarak kuğunun kurban edilmesi âdeti yüksek bir saygının ifadesi idi. Bunlar dahi muhakkakki totemlerinin en iyi özelliklerine sahip olmak için kuğuyu yiyorlardı.

Başkurtlarda folklorun pek çok türünde izlerine rastlanan turnaya tapınma eskidenberi mevcut idi. Başkurtların turnaya ruh koruyucu totem olarak tapınmaları hakkında târihî belgeler vardır. 10. yüzyılın başlarında İbn Fadlan şöyle yazıyordu : “Bir grubun yılanlara, bir başka grubun ba-

lıklara, bir üçüncüsünün de turnalara nasıl taptıklarını gördük”¹⁰. Başkurtların yaratılış tasavvurlarıyla ilgili olan kutsal tanrılar üzerine efsânelerde bir kaç telakki vardır. Bir telakkiye göre Samanyolu, gökyüzünde devamlı göç eden bir turna sürüsüdür. Diğer telakkiye göre Samanyolu, arkada kalan turnaların yön tâyin edebilmeleri için, sürüden savrulup dökülen tüyledir.

Bir Başkurt gencinin çok iyi “kuray” çaldığı, bu çalgıyı gökyüzüne götürdüğü, orada turnaya dönüştüğü ve yeryüzündeki turnaların onun nesli olduğu hakkında entresan bir rivâyet vardır.

Tohum kargası da saygı duyulan kuşlara girer. Hemen her yerde Başkurtlar “Kargutay” (‘Karga Bayramı’) denilen dînî ziyâfetli, danslı ve müzikli bir ilkbahar bayramını kutlardı. “Kargutuy” şenliğine katılanlar esas itibariyle her yaştaki kadınlar ve çocuklar idiler. Davet edilen müzisyenler dışında erkekler bu bayrama katılmazlardı. Bayram bir tepede veya bir dağın zirvesinde durdurulur ve kargalar kurban edilirdi. Başkurtlar, yağmur yağdırması, bol ürün ve refah vermesi dileğiyle tohum kargasına yönelirlerdi. Bu kuşların şekil ve tipleri Başkurtların şuurunda verimlilik ve bolluğun ruhu olarak kalmışlardır.

Saygı duyulan kuşların tipleri Başkurt folklorunda oldukça iyi işlenmiştir : Batır’ın koruyucusu ve ejderha gibi yılanların dâimâ düşmanı olan efsânevî Karakuş’un tipi, Batır’ın koruyucusu ve yardımcısı şâhinin, kartalın, atmacanın, kukukun tipi. Hepsi de ruhların koruyucusu ve kahramanın yardım cısıolarak tasvir edilir. Başkurt destanında ve masallarında “Karakuş”, İran mitolojisindeki Simurg’u ve Hind mitolojisindeki Garuda’yu hatırlatır. Masallarda kartal, bâzan en eski ata totem olarak belirir. O, çok yakışıklı bir “Cigit”e (‘Yiğide’) dönüşür ve bir kızla evlenir (Berket Ekiete ‘Kartal Masalı’).

Başkurtlar eskiden, kartalı, doğanı, atmacayı ehlileştirmek ve büyük küçük av hayvanlarını avlamak için zengin bir geleneğe sahiptiler. Bütün bunlar Başkurtların hayatlarının her safhasına giren hayvanlara tapınmayı teşvik etti.

Her oymağın veya her boyun Soy kütüğü (Şecere), Uran (‘Savaş çağırısı’), Tamga gibi geleneksel alâmetlerinden başka, kutsal bir kuşu, yâni totemi vardı. Meselâ Min boyunun Yayıksıby oymağının işaretleri şöyledir : Soy kütüğü : Kayın ağacı, Uranı : Alas, Tamgası : Çift kaburga (Kuş kabırğa), Kuşu : Atmaca (Karsıga).

Kanlı boyunun işaretleri de şunlardır : Soy kütüğü : Erle, Uranı : Tengre, Kuşu : Tohum kargası. Tabın boyunun işaretleri : Soy kütüğü : Karaçam (Karagas), Uranı : Tengre, Tamgası : Pencere çerçevesi, Kuşu : Karaguş, v.s.

¹⁰ Putaşestviye İbn Fadlana na Volgu. s.: 66-67.

Kutsal oymak kuşu öldürülmezdi. Tüylerini, gagasını, tırnaklarını, ve tapınılan totem kuşun kursağından alınan taşları Başkurtlar koruyucu olarak kullanırlardı. Kuşların totemizmi ve onlara tapınmanın kalıntıları, Başkurtların mûsikî folklorunda, halk koreografisinde (dans yazısında) ve dekoratif olarak uygulanan sanatta kendine has bir yansıma kaydetmiştir.

Hayvanlara ve kuşlara bu türden tapınmaları pek çok Türk ve Moğol halklarının folklorunda izlemek mümkündür.